

VÉGE VAN

Írta EGRI CSABA

Búcsúk, búcsúzások. A végső búcsú éjszakái. A végső búcsú is éjszaka.

Sándor ezen gondolkozott. A befejezett, lezáró mozzdulatokon. Amikor a búcsú nem elkészítés. Nem vizionálásra. Hanem véglegesség.

Az elköltözés... az elköltözése is befejezés. Sándor négy évig élt egy családnál. Idegenként ment hozzájuk, mégis úgy élt ott, mint hozzátartozó, testvér. A család egyik gyerekét tanította, s ezért hálából, amíg a lakása elkészül... Nem, ilyen nincs. (Csak dadogni tud róla.) Ez több mint hála. Mindenki idegen, és mégis... A reggeli felkelések, beszélgetések hangulata. Igen, a hangulat... a védettség. És miután elköltözött tőlük (Megunták? Összeveszték? Úgy ment el, mintha szökne. Az asztalon hagyott egy köszöntő levelet). És miután elköszönt tőlük (Kudarcs? Vereség? Így természetes? A maga életét kell élnie? Nincs örökös vakáció), többet nem tud örömmel visszamenni. Mert megsérült valami. Véget ért valami. Ahol testvér volt, ott már nem lehet kedves ismerős.

Sándor képtelen szabadulni a befejezettség gondolatától.

Ott kell meghalni a pusztában. Beválatlan ígéletben. Csalódottan.

Vagy meg lehet halni egy hegytetőn szorongató látomásban, megpillantva azt a földet, amely már másé, a holnap nemzedéke.

Sándornak alakok, történetek jutnak az eszébe. Olvasta? Hallotta? Vele történt?

Kétségtelen, hogy átélte. Valóságos emlékforgatag.

Irén döcögő járással, bebugyolált lábát rejtegetve, mindig bokáig érő kabátban. Nyáron is úgy öltözik, legfeljebb könnyebb, de hosszú, hosszú kabátban-köpenyben.

— Éveken át vártam haza a bátyámat. A legkülönbözőbb híreket kaptam róla. Hogy tifuszos lett. Hogy lelőtték. Aztán, hogy látták egy teherautón. Olyan is akadt, aki azt mondta, betegen került el tőlük.

Én álmodozó voltam... majd a legkisebb öcsém is meghalt. És akkor értettem meg igazán, hogy a bátyámat is elvesztettem.

Tusnádiné mindig vidáman érkezik, kipanaszkodja magát, aztán elégedetten elmegy.

— Mióta meghalt a férjem... Nincs mellettem senki. Vége mindennek. Kenhetek én már magamra bármennyi rúzszt meg krémet, megöregedtem, egyedül maradtam... Nagyszerű ember volt a férjem. Művészlélek! A zenéről meg a fizikáról beszélt. Csuda dolgokat ismert, csak nem volt szerencséje. Nem tudott karriert csinálni. Pedig úgy beszélt a fizikáról meg a zenéről, olyan bonyolultan, olyan gyönyörűen, hogy mások nem is értették.

Mozdulatok, integetések, a búcsú lezáró gesztusai.

Iván a színpadon. Cvikkerrel és szalmakalappal. Párbajozni készül. Semleges dolgokról beszél a szerelmének. Igyekszik fesztelen, felszabadult lenni. Egész viselkedése palástolás, leplezés. Váratlanul kávéért kér. Micsoda kínos tapintat! De ahogy a kalapját tartja... egészen biztos, hogy meghalni megy.

Sándor könyvügnök volt. Mennyi, mennyi utat bejárt. Hány találkozás, elkészítés. És hány búcsú.

Állomások, kifutópályák, országutak!

Heiner külföldön született, hazajön, de már csak az apja sírjához érkezik. Az apja nem akart találkozni vele. Úgy halt meg, hogy soha nem látta a fiát. És a huszonnyolc éves fiú ott áll a sírnál. Idegen országban, idegen emberek között.

Irmus halála. Mindössze nyolcan voltak a temetésén. Néhány ismerős, egy-két távoli rokon. Csupa közönyös ember.

Irmus öt országon át menekült. Azt kérdezte egyszer Sándortól:

— A vándorok is hazaérnek? Mikor lesz a vándoroknak hazájuk?

Else azt mondja magáról, hogy meztelen életű. Ő már hazaért. Meglátta az alkonyati várost, ahová annyira vágyott, ahová anyjával együtt szeretett volna eljutni. Fekszik az én anyám a dermedt füst ege alatt — írta Else. Néhány év múlva ő is meghalt. Sírja egy dombon. Előkelő szállodák szomszédságában.

És a még mélyebb, régi éjszakákból felemelkedő búcsúk. Megmásíthatatlan szavak. Az elvégeztetett hangulata.

Gamálielt nem díszes ruhában temették el. Elvetette a hivalkodó temetést. Nem kellett neki drága kenetek sem. Vászonzlepelbe csavartatta magát. A vászonlepel neve: útiruha.

És amikor a király gyászolja az elveszettet, beborítja palotáját gyászfátyollal, mintha az eget borítaná be. Kioltja a fényeket, megmezteleníti lábát, ledönti trónusát, majd eltávolítja biborának szegélyét. Így gyászolja a király az elveszettet.

Aki az Ember Fiának nevezi magát, ő is, még ő is búcsúzik.

Már korábban is beszélt a szenvedéseiről: Szomorú az én lelkem mindhalálíig. Aztán a búcsújánál a tanítványainak valami ilyesmit mond: Utoljára vagyok így veletek.

De lehet másképp is. Mintha... mintha Simon ott ülne a fotelban, és Glasgowról beszélne, vagy a készülő könyvéről... mintha ott lennének Ilonával együtt: Emma a legújabb verseit olvassa, aztán Simon kávéfőz... mintha ott lennének, a hangulatlámpák és a rengeteg könyv között... Sándor újra elolvassa a gyászjelentést. Milyen jó lenne azt hinni, hogy tévedés.

Lehet derűsebben is.

— Most már egészen biztos, hogy meghalás következtében fogok eltávozni erről a földről — mondja Ottringer, miközben megigazítja kedvenc piros sálját.

Sándor, ha magára marad, egyre jobban átéli azt a pillanatot, amikor nincs tovább. Amikor vége van.

Olyan nehéz elmennie a Deák tér felé, ahol egykori tanára lakott.

Egyszer a barátaival együtt meglepetésszerűen akarta meglátogatni. Csak a kórház nevét tudta, az osztályt nem. Hiába keresték, nem találták. Aztán nem érték rá, csak tervezgették, hogy a megszerzett jó címen felkeresik. Nem sokkal később értesültek a tanár haláláról.

Sándor nem mer elmenni a szülői házhoz sem. Mást küld maga helyett.

— És vannak-e dáliaik? Megvannak még a dáliaik a kertben?

— Nincs ott kert. Szörnyen kopár az egész udvar — mondja Krisztina.

És miért nem tudja felidézni a Bocskai utat, naplementekor? Vagy a Feneketlen tó felett az eget? Azt az elbírhatatlan vágyakozást. Képtelen rá. Pedig se nem kiégett, se nem csüggeteg.

Talán a bizakodásból veszített? Vagy a ritmusból? Taktustalanabb lett az élete? A lelkesedés dallama változott meg?

Olyan más. Másképp elmondhatatlan, mint eddig. Másképp kifejezhetetlen. Csak annyit tud mondani: annak az érzésnek — érzés egyáltalán? — ott van a helye, ahol a fájdalom és a megnyugvás összeér.

És még hány búcsúra kell Sándornak felkészülnie.

— Hogy lehetsz ilyen pesszimista harmincéves korodra? — kérdezi Judit.

— Miért vagy szomorú? Hiszen anyád még él!

Kiáltások, sikolyok, kallódó szavak az éjszakában. Hangok az évek messzeségéből.

— Félek, hogy hideg lesz. A hidegtől félek a legjobban. (Szürke kendő, pergamenszerű arc.)

— Halál ellen megbátorítónk. (Gályarabok, irgalmatlan örök, beláthatatlan út.)

— Tudom, hogy menthetetlenül beteg vagyok. (Keskeny előszoba, egy mankó a sarokban.)

Mi segít? Korlátlan ég. És mégis valami véges kell. Nem áttűnés, átúszás, hanem határozott lezárás.

Amit elfelejtettek az emberek, megőrzik azt a csillagok?

A tárgyak, mint tanúk. A tárgyak titkossága.

Egy ismerős kapu, egy kerti pad otffelejtett esernyővel, egy elnémult rádió, egy heverő összegyűrt párnákkal...

És egy erkély. Magasan, ahonnan látni lehet azt az utcát. A hegy felé emelkedik. A lámpasor mutatja az éjszakában. Sándort váratlanul éri... nem számított erre a látványra... esik az eső... az esőben is kinn marad az erkélyen...

— Ott laktam. Arra volt az én otthonom.

Malom a pokolban...

Vörösmartyt diákkoromban szorgalmasan tanultam. Sokkal szorgalmasabban, mint Petőfit, mert sokkal kisebb élvezettel. Petőfin egyszerűen átfutottam, mint egy hajnali mezőn, frissen, nagy erővel, hosszan bírva a szellemi talpak emelgetését, s a végére érve megálltam, sarkon fordultam, elbámultam: hogyan lehet ez? Megadta magát, világát s természetét kiteregette; hiszen ez a róna végtelen! Hát átfutottam? *Mit* futottam én át?

Vörösmartyban fölbuktam, gondolataiba, képeibe belebotlottam, s félreértve vagy egyáltalán nem értve, rendszeresen eltévedtem benne. Pedig nem volt se ligetes, se bozótos; valahogyan a sugárzó napja állt mindig alkonyati nívón, és ez az árnyékait különös életre keltette. Karsztos volt a talaja, s jártamban elem meredtek izzadó, sima dolomit falai. Hogy megmásszam, arra gondolni se mertem... Nem futásra, küzdelemre kényszerített. Petőfi volt nekem *a* költő, de nem a társam. Ő volt a törvény, de nem a tűzmeleg. Vörösmarty a misztérium tudója. Nem fejtették föl, nem tudták ér-

telemmel kikezdeni. De aki hozzá-nőtt, hozzá érlelődött, annak egészen megnyílt. Akkor végigvillant művén a teljes emberi sors. Nagydiák koromban, Nógrádban értem utol.

Egy nyári napon, kora reggel megindultam a keskeny, homokos gyalogösvényen, hegynek fölfelé. Pálmalevél nagyságú páfránylombok hajoltak az útra, ujjnyi vastag szárazakon. Jó mélyen bent jártam az erdőben s meg kellett állnom, akkora csend fogott körül. Itt-ott gyengén surlódtak az ágak, távol fakopács hasogatta egy fa kérgét. Szerencsére, ha az embernek nagy gyönyörúsége van, kiszorulnak belőle a gondolatok. Ilyenkor vesszük észre a dombon álló jegenye csúcán a méltóságos lengést, amitől még mozdulatlan marad a törzs. A szilvaháj hamvasságú bükköket, meg a napfény aranyával ki-pontozott gombát, ibolyát, avart. S belül magunkat: szoros kötéseink kioldódnak, s vitorláinkba kap a csönd, az egyedüllét öröme, meg a látvány.

Valahol ütemes kotyogást hallottam. Mintha lompos testtel közelednék valaki, s húzná maga után a